

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-8u

Uredništvo in uprava
za Sloveniju in slovenski del
Julijske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

»Pravo nije materija, koja se može
dijeliti na fragmente. Kada se ono u
rješavanju narodnosnog pitanja
zelo i želj postiču za sebe i za svoje
prilatelje, onda se mora dovesti
njegovu primjena i protiv samoga
sebe i protiv svojih prilatelja.»
Neville Chamberlain.

GLASILA SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

NARODNE MANJINE POSLIJE MÜNCHENA

TALIJANSKA ŠTAMPA TRAZI MÜNCHENSKI DUH U RJEŠAVANJU SPORA S
FRANCUSKOM — SEDAM TOČAKA NJEMAČKIH ZAHTEJVA U MADŽARSKOJ —
BORBA UKRAJINACA I BJELORUSA U POLJSKOJ — PREGOVORI S MANJINAMA
U RUMUNJSKOJ

NAČELO NARODNOSTI NAD HISTORIČKIM NAČELOM

Iza odluke u Münchenu, u danima kada je njemačka vojska prelazila granicu i zauzimala dotadašnju teritoriju Češkoslovačke, napisao je bio jedan francuski list (koji se nije slagao s Daladierovom politikom) da će Francuzi, a s njima i Englezi, osjetiti posljedice Münchena najdalje kroz šest mjeseci. Medjutim ni pola tog vremena nije prošlo, a u talijanskom parlamentu očekivani su povici »Tunis, Korzika, Nica Savoja«, a ulica i štampa su nastavili s tim povikima. Da dokaze kako te povike ne čuje, Francuska je poslala svoga ministra predsjednika Daladiera (onoga iz Münchena) da s ratnim brodovima posjeti Korziku i Tunis. Taj posjet je još u toku i svaka gdje god se pojavi Daladier, masa mu pircrdjuje ovačije i manifestira svoju vjernost Francuskoj, dok Daladier izjavljuje kako je svaka stopa francuske zemlje pa i one u Tunisu, sveta Francuskoj i da će Francuska te zemlje braniti i obraniti.

Kroz to isto vrijeme talijanska štampa donosi opširne članke o talijanskim pravima na Korziku i Tunisu.

Upada u oči da se talijanska štampa poziva na münchenku odluku i traži da se spor između Francuske i Italije riješi onako kao što je riješen spor između Njemačke i Češkoslovačke, pa tako na pr. »Piccolo« piše da će se francusko-talijanski spor morati staviti na isti teren kao i sva druga evropska pitanja, pa da se tako i ovaj spor riješi u münchenkom duhu.

Dok se na toj strani Evrope ocaavaju teški sukobi traženjem Italije da se po münchenskoj metod i izdaje ususret njenim rivendikacijama koje da se osnivaju na narodnosnoj (Korzika) bazi, kao i na narodnosnoj i historičkoj (Tunis) dole se u Srednjoj Evropi posljedice Münchena osjećaju mnogo jače. Poslije jakih potresa, granice nove Češko-Slovačke postaju stalnije, ali bez obzira na granice postoji u tom dijelu Evrope jak duhovni preokret kojem je München bio konačni povod. Iza teške arbitraže, kojom je odlječen Madžarskoj dio Slovačke i Karpatске Ukrajine, dolazi Madžarska u centar tog novog narodno-manjinskog glibanja. Sokolodnevni incidenti na madžarsko-slovačkoj granici daju povoda Njemačkoj da se još jače zainteresira za događaje na granicama Češkoslovačke i da suzbije i nadalje težnje Poljske i Madžarske za zajedničkom granicom, jer Njemačkoj je u interesu da štiti autonomiju Potkarpatске Ukrajine, čuvajući taj autonomni dio Ukrajine kao bazu za eventualno stvaranje Velike Ukrajine, koja bi imala 45 milijuna stanovnika i čime bi se zadao udarac Sovjetskoj Rusiji, a i Poljskoj.

Prema tome imperijalističke težnje Madžarske ne idu u račun Njemačkoj. O tome piše otvoreno njemačka

pa tako »Münchener Neueste Nachrichten« piše među ostalim:

»Gotovo dnevni incidenti na novim granicama Češko-Slovačke prema Madžarskoj i Poljskoj pobudjuju nezgodan dojam, kao da neki krugovi još uvijek sumnjaju, da je bečki pravorijek definitiv. Bez obzira na pitanje krivnje trebalo bi dotičnim vladama prijateljski savjetovati, da uzastopno, kako bi njihovi stari i novi državljani stekli uvjerenje i svijest, da Njemačka i Italija nisu preuzele odgovornu i nezahvalnu službu obranika samo zato, da objektivno-čie latentno ratno stanje. Njemačka i Italija dale su se na taj posao samo zato, da stvore pravedniji poredak. Ne može se svim ljudima dogoditi, a kako narodi na Jugoslovske Evrope žive sprovedena nemoguće je povući granicu, koja ne bi stvorila narodnosne manjine. Bečka arbitraža predstavila maksimum onoga, što se može postići. Stalni pogranični incidenti ugrožavaju evropski mir, a ujedno znače i provokaciju dviju evropskih velevlasti, koje jamče svojim potpisima za pravorijek koji je obvezatan za sve države na koje se odnosi.

Osim toga njemački listovi uzimlju u obranu Slovačke u Madžarskoj, koji su belvederskom arbitražom pripali Madžarskoj i koje Madžari progone. Ne samo da njemački listovi napadaju Madžare radi poznatog incidenta u Šura-

njima gdje su ubijeni Slovaci u crkvi, već pokreću i načelno pitanje Slovačka koji se nalaze u Madžarskoj. Povodom izjave, koju je u »Pester Lloyd« objavio jedan madžarski premijer Imređy i u kojoj se najavljuje potpuna promjena u držanju prema njemačkoj manjini te osnutak vladinog povjereništva za manjinske poslove, »Deutsche Allgemeine Zeitung« podsjeća, da ošim 600 hiljada Nijemaca (po madžarskoj statistici 500 hiljada) ima u Madžarskoj nakon pripojenja sjevernih krajeva pom milijuna Slovačka, 120 hiljada Jugoslovačka, 50.000 Ukrajinaca i 20 hiljada Rumunja, te konačno 600.000 židova. Njemački list traži za sve nemadžarske narodnosti prava, ističući, da će se one to laglje pozitivno odnositi prema državnoj ideji što državna ideja sama bude doživjela promjenu od historijske ideje države Stjepanove krunu u ideju države određene i ograničene prema etnografskom gledištu.

Nijemci postavljaju poslije Münchena konkretno i odlučno pitanje uređenja prava Nijemaca u Madžarskoj.

To se vidi, na pr. iz pisanja službenog centralnog organa njemačke vlade »Völkischer Beobachtera«, koji donosi 15 pr. mj. uvodnik o položaju Nijemaca u Madžarskoj reproducirajući izjave vodje njemačke narodne manjine u Madžarskoj dra Franja Bascha, koji je formulirao u sedam točaka zahtjeve Nijemaca u Madžarskoj. Ti zahtjevi glase:

1. Priznanje načela narodne zajednice i pravne osobnosti narodnosne grupe (koju treba tretirati kao jurističku

osobu);

2. Rješanje školskoga pitanja tako, da ne bude kažnjavanja roditelja, imperativnim odredbama u smislu zakonskog člana 38 iz godine 1868, koji je još uvijek na snazi. Održavanje njemačkih narodnih učitelja u posebnoj njemačkoj preparandiji. Osnivanje njemačkih gradjanskih i srednjih škola. Osim toga treba smjestiti uvesti u sve dječje vrtice njemački jezik;

3. Neograničena mogućnost osnivanja novina;

4. Pratičnena mogućnost osnivanja društava i saveza na svim životnim područjima njemačke narodnosne grupe, napose omladinskih i dobrotvornih organizacija;

5. Dovolja da se vrše javna sabiranja u formi dobrovoljnih priloga u čitavoj zemlji;

6. Jerska obuka ima se vršiti isključivo na njemačkom jeziku. Isto tako propovijedi, crkveno pjevanje i molitve, ima se osnovati barem jedan seminar za odgoj njemačkih svećenika;

7. Pokaže li se potreba, skupit će e njemačka narodna grupa u jednu političku stranku, koja bi obuhvatila sve Nijemce u Madžarskoj.

Po svemu se vidi da je iza Münchena prevladala

narodnosna ideja nad historičkom u rješavanju političkih pitanja. Stare parole o zemljama krunu sv. Stjepana nisu više aktuelne i Slovaci, koji su dođijeljeni pred par mjeseci Madžarskoj, sve jače traže ponovno vraćanje Slovačkoj na osnovu nacionalnog prava i prava samoodređenja.

MADŽARSKJE METODE SA SLOVACIMA

Zabrana slovačkoga jezika u crkvi i pucanje u narod pred crkvom

»Praški List« donosi prošle srijede: »Belvederskom odlukom čisto slovačko mjesto Šuranj, sjeverno od Novih Zamki, pripalo je Madžarskoj. Madžari su tamo odmah zabranili službu Božju na slovačkom jeziku. Prije Božića Slovaci su molili, da se barem ponoćna služba na Bađnju večer održi na slovačkom jeziku. Madžarske crkvene vlasti međjutim odbile su ovu molbu i cijela služba božja služena je na madžarskom jeziku, iako u tom mjestu upoće nema Madžara. Poslije službe božje Slovaci su htjeli otpjevati slovačku narodnu himnu »Haj Slovaci«. Kad su izlazili iz crkve, bili su izmenadjeni velikim odredom madžarskih žandara, koji su oko crkve napravili kordon, opalili salvu u zrak i zatim počeli kundaćima da udaraju i rastjeruju svijet, koji je izlazio iz crkve. Seljak Rudolf Baluž teško je ranjen bajnetom u glavu. U 3 sata izjutra žandari su odveli u žandarsku postaju knjigovodju kooperative Josipa Hlećika i učitelja Steklača.

Bila je određena i služba Božja za djake, pošto se u mjestu nalazi i gimnazija. Gradjanstvo je zahtijevalo da se barem tom prilikom čita evanđelje, na slovačkom jeziku. I pored obećanja,

da će se tako učiniti, madžarski kapelan je cijelu službu služio na madžarskom jeziku. Ipak nije došlo ni do kakvih incidenta.

Tek kada je završena velika služba božja, opet je pred crkvom čekao vjernike kordon madžarskih žandara s nekoliko lokalnih madžarona, koji su ismjenivali Slovačke i pozivali, da pred njima pokušaju opet otpjevati slovačku narodnu himnu. Odmah poslije toga 14 madžarskih žandara pucalo je ravno u prsa vjernika. Osam ljudi teško je ranjeno, a 17-godišnju Mariju Kokošovu pogodilo je hitac pravo u srce i ona je odmah izdahnila. Seljak Veteš smrtonosno je ranjen u leđa. Isto tako je veoma teško stanje četvorice seljaka, od kojih je jedan već umro.

Po podne na Božić madžarski žandari počeli su hapšiti u Šuranjima seljake u masama. Seljaci su odmah u lancima transportirani u unutrašnjost Madžarske. Općinski načelnik Slovač, kao i nekoliko slovačkih studenata, koji su prisustvovali ovim izgedima, leže u bolnici u Novim Zamkima, a lakše ranjeni su uspjeli pobjeći i oni se nalaze u bolnici u Njitri.

ODGOVOR SLOBODNIH SLOVAKA MADJARIMA

Ministar Sidor: »Slovački narod vjeruje u pobjedu pravde i borit će se i nadalje za pravo svoje podjarmljene braće!«

U svim mjestima Slovačke gdje postoje organizacije Hilinske garde, održane su 31 pr. mj. komemoracije za žrtve u Šuranju. U Bratislavi je pred kazalištem napravljen katafalk s natpisom »Šuranje, a oko njega su čuvali počasnju stražu gardisti. Pored katafalca prodefiliralo je nekoliko hiljada gradjana.

Po podne je preko slovačkog radija održao govor glavni komandant Hilinske garde, ministar Sidor, koji je izmđu ostaloga opširno govorio o položaju slovačke manjine u Madžarskoj i Poljskoj.

»Postojite, rekao je ministar Sidor,

»opravdano strahovanje da će slovačka manjina u ustupljenoj oblasti biti de-nacionalizirana. Na južnoj granici Slovačke, slovački narod krvavi od metaka madžarskih žandara i madžarskih bandi.

Ali slovački narod vjeruje u pobjedu pravde i borit će se i dalje za pravo svoje podjarmljene braće. Svaki pritisak izaziva reakciju i povijest dokazuje da narod koji sam sebe nije napustio neće nikada propasti. Ovakvo treba da se drže i naša braća s one strane granice u Madžarskoj i Poljskoj. Oni moraju izdržati isto onako kao što je spremna da izdrži Hilinska garda.

RODJENDAN NJ. VEL. KRALJICE MARIJE

9 o. mj. proslavit će se svečano u cijeloj državi rođendan Nj. Vel. Kraljice Marije.

Iza teškog udara koji je zadelo Nj. Vel. Kraljicu Mariju, tragičnom smrću blagopokojnog Kralja Aleksandra Nj. Vel. Kraljica Marija se još više posvetila svome Domu, odgoju svoje djece. Nj. V. Kralja Petra II. i Kraljevića Tomislava i Andrije. Kao uzor-majka, Nj. Vel. Kraljica Marija bdiće nad Svojom djecom, a naročitu brigu posvećuje odgoju Svoega prvorođenca, Kralja Petra II, koji će izroz nekoliko godina primiti teške Kraljevske dužnosti.

U toj brizi za svoju Kraljevsku djecu, Kraljica Majka je uzor svim majkama i sav narod obrađava tople želje prigodom Njene rođendana.

Da živi Nj. Vel. Kraljica Majka!

Dok se to zbiva u Madžarskoj, Ukrajinci u Poljskoj dižu sve jače svoj glas za autonomiju. Sedam milijuna Ukrajinaca se silno bori, iako ih dijeli vjera (jedni su pravoslavni, drugi unijatski) za autonomiju Poljaci ih progone. Tako je uoči izbora, koji se imaju održati u Galiciji izdalo ukrajinsko narodno zastupstvo proglas na Ukrajince Galicije pozivajući ih da svi pristupe na birališta i izvrše svoju biračku dužnost. Nakon ovog proglaša Poljaci su počeli sistematskim terorom u Galiciji. Uhapšen je veliki broj istaknutih Ukrajinaca, a na narod se vrši pritisak u cilju da mu se onemoguću glasanje. Kongres ukrajinskog društva »Prosvitac«, koji se je imao održati u Lavovu zabranjen je. U raznim mjestima održani su procesi protiv Ukrajinaca, koji su za političke delikte osuđeni na dugogodišnju robiju ili su svi ukrajinski krajevci Poljske stiču vijesti o progona, ali Ukrajinci se i nadalje bore za slobodu.

Da se vidi postupak Poljaka prema manjinama dosta je spomenuti postupak s Česima u Tješinu kojega su Poljaci iz Münchena uzeli od Čeho-Slovačke. Oni tamo nemilosrdno progone Čeha. Tako su na sam Božić morale u Reichwaldu 64 češke obitelji prije podne, a po podne još 34 obitelji na temelju posebne odredbe u roku od dva sata napustiti poljsko područje. Na granici prigodom prelaza tih bjegunaca zbiivali su se strašni prizori. Poljske redarstvene opholndje tukle su nemilosrdno češke bjegunce tako, da je čak češka vojska s granice morala intervenirati.

Ne samo Ukrajinci već i Bjelorusi počeli su u posljednje vrijeme da se odlučnije bore za svoja prava.

Tako javljaju dnevni listovi da su tri vodja bjeloruskog nacionalnog odbora u Vilni, i to sveđeni Tolocko i Stankivjić i bjeloruski novinar Klimović primorani da napuste taj grad. Oni su sada optuženi da su organizirali bjelorusku irendentu u sporazumu s Ukrajinacima iz Istočne Galicije.

I Rumunija u posljednje vrijeme, da predusretne jaču irendentu, nastoji zadovoljiti svoje manjine.

Već smo opširno pisali o osnivanju manjinskog komesarjata i davanja statuta manjinama kojega je izradio sveuč. prof. dr. Dragomira iz Klujja, a sada javlja Havas kratku, ali vrlo značajnu vijest koja glasi:

»Rumunjska je vlada počela pregovore s predstavnicima njemačke i madžarske manjine o poboljšanju manjinskoga statuta, koji je do sada za njih vrijedio.

To znači da Rumunjska ima namjeru da ide dalje nego što je bila obćala u manjinskom statutu kojega se smatralo u rumunjskim službenim krugovima kao maksimum Koncesija manjinama.

U drugim državama pitanje manjina nije tako akutno, iako su i u nekim drugim državama svi uvjeti da ti sporovi iz latentnog stanja pređu u akutno. Medjutim su drugi politički događaji i ciljevi potisli u pozadinu manjinska pitanja, a negdje se čak smatraju da pitanja rješavanja. Tako su se na pr. Nijemci odrekli javno Južnog Tirola i dezinteresirali su se za sudbinu tih 250.000 Nijemaca.

Iz toga, i još iz nekih sličnih fakata vidi se da je ponegdje prevladao taktičko-politički moment nad narodnosnim momentom, ali uglavnom su manjine u Srednjoj Evropi iza Münchena odlučnije počele tražiti svoja prava, a tano gdje ih ne traže ne znači još da se ti prava sasna odrekli, već čekaju pogodnije momente za postavljanje svojih zahtjeva. — p.

SRETNJU NOVU GODINU

zele cij. mušterijama i prijateljima ove firme u

SUŠAKU

Sobo - pismoslikarska i ličilačka radiona Koprivnikar

Kavana „SARAJEVO“

RAČKOGA UL. 10

VLASNIK NIKOLA DIKLIC

„PROSVJETA“

knjižara i papirnica

JOSIPA H. AHMETOVIĆ

Pisaci pribor - najveći izbor i najniže cijene.

TELEON BROJ 373

Niko Kamenarić

vlasnik brijačkog salona TYRŠEVA ULICA

DROBIŽ

Pula - Radi međusobne tučnja- ve u Hreljima osuđeni su Mijo Modrušan na 8 mjeseci zatvora, Ivan Modrušan na tri mjeseca, a na tri mjeseca su osuđena i braća Mijo i Bože Oravić.

Pula - Još prošlog septembra posvadih su se u Pazinu neki seljaci iz okolice. Navallili su na Ranera iz Tinjana, ali su ga milicioneri obranili. Kasnije su ga napadači dostigli kod Berna i na mrtvo ime ispremlašli. Sada su ti napadači osuđeni u Puli i to braća Anton i Petar Milotić pok, Martina na 5 mjeseci zatvora, Toma Mendiković, Ivan Škril i Josip Krehel na 4 mjeseca svaki.

Pula - Antonija Piljan žena Miljina iz Bokordići teže je ranjena eksplozijom karbidne lampe koju je upotrebljavala za kućnu rasvjetu. Prevezena je u bolnicu.

Pula, jan. 1939. Svi stanovnici u Valturi dobili su svojlet da se grobova svojih pokojnika otkrpane natpise koji nisu u italijanskom jeziku. Ko sam to ne izvrši, izvršit će to organi vlasti.

Trst. - Novo imenovani jugoslavanski general konzul u Trstu Radovan Petrović je povabil zastopnike tržaškoga tiska ki jim je na čast priredil čajanku. Vsi tržaški časnikari so se povabili odzvali, poleg tega pa še tudi odlični zastopniki političnih, upravnih in strankinih organizacij.

Trst. - U ladičnicah sv. Marka so pričeli z graditvijo obalnega carskoga parka, ki bo dodeljen jugoslavanski carski službi. To je prvi jugoslavanski park, ki ga bodo napravili v Trstu.

Trst. - Kaj čudno je vreme v tej sezoni. Najprej se ni dolgo časa javljala hura, in to v decembru, za božične praznike pa je nastopil občuten mráz s poldnevno in snegom ter seveda burje. Dne 2. januarja pa so prekrili nebo črni oblaki iz katerih se je vsipavala drobna toča in grmelo je kakor noleti, a termometer je kazal 8 pod ničlo.

Trst. - Stegnenico si je zlomil 73-letni Anton Pečar iz Sv. Ivana. Ker mu je kost izstopila iz njegove stanice otrcej nevarno.

ZNAMENITE IZJAVE ITALJANSKEGA HISTORIKA

Dr. P. KANDLERJA PROTI ITALJANSKEMU IREIDENTIZMU NA PRIMORSKEM

O božiču 1873, je priobčil nemški list »Triester Zeitung« pod naslovom »Komu pripada Trst?« članke, ki ga je spisal slavljeni italijanski historik in tržaški politik P. Kandler. Prinašamo ga zaradi njegove zanimivosti v dobesednem prevodu. Pišem vam, ko zaradi boleznj ne morem zapustiti svoje sobe. Čital sem tisti članek, ki se bavi z vprašanjem Trsta in mislim, da sem poznal črnlo, pa tudi ako sem se glede črnile motil, poznam vsaj steklenico, iz katere to črnilo prihaja. Temu članku o tržaškem vprašanju ki so ga pred kratkim sprožili v Parizu, bodo sledili še drugi, dasi ni najti v njem ničesar novega, vsaj kar se vsebine tiče. Tu gre za pritožbe proti tistim Italijanom, ki nečesto priznavati Istre za sestavni del Italije. Ta greh je že starega izvora.

Sau Mareo - naj Bog ohrani slavo Benečanov v dobrem spominu - ni priševal Istre med svoje italijanske pokrajine, ravno tako kakor ne Dalmacije, ne Albanije in niti Levanta. Te dežele so se smatrale za pomorske pokrajine izven Italije, dasi Benečani sicer niso pripadali narodnim nikakega pomena. Kot najboljši dokaz temu služijo dejstva, da so v Benečkah dovoljevali grške, albanske, slovenske in nemške kolonije, da so vzdrževali v semlinišču v Padovi nemško stolico za duhovnike iz pokrajine Sette comuni in Karnije, kjer so govorili nemško, da so imeli v svoji službi nemške generale, n. pr. znanege maršala von Schullenburga, ki ga ni republika nikdar vprašala po njegovi verski pripadnosti, ker je znala, da je luteranec. Ko si je Napoleon prisvojil beneška ozemlja, jih je sicer pripojil svoji kraljevini Italiji in to tudi Istro kakor Dalmacijo in Albanijo, a da si je še prilaščil beneški Levant, bi gotovo tudi tega pripojil »kraljevini Italiji«. Iz te svoje Italije pa je Napoleon izločil Piemont, Palerino, Gjustalio, Tokskano in celo Rim, isto tako kakor Napuli in posebno še Korziko. Toda, čim si je osvojil Ljubljano, Kranjsko in del Hrvatske, je odcepil takoj Istro in Dalmacijo od Italije, da skupno s temi pokrajinami stvori svoje Ilirske pokrajine z mejo na Soči, kakor je bilo za časa pred cesarjem Avgustom.

Države se ustvarjajo po zahtevah administrativne primerčnosti; kot primer za to naj služí kotnik Ticino, ki je l. 1848. želel ostati rajše v švicarski konfederaciji po načelu: »ubi bene, ibi patria«. Iz izrek povzame Istri Trst, a Trstu pa Donavi in sicer juga, kjer leži Dunaj ali v Petroneli, kasleblina. A ko so se posvetovali na kongresu učenkov v Genovi o spomeniku fakinu Ballili ker je prvi vrzel kamen na avstrijske topničarje, so odbili predlog nekoga Tržačana, da bi se vključila Istra Italiji! In pred kratkim smo čitali pritožbo proti učenjaku Canbu, ker je zavzel Istro z Dalmacijo vred v skupni izven italijanske meje. V letih 1842, in 1843, so sicer višji krogi imeli načrt pripojitve Istre in Dalmacije, ali so ga potem opustili.

Po takem se mi ne dozdeva primerno spuščati se dalje v te polemike ali pritožbe proti Italijanom, ki nečesto, da bi Istra postala italijanska pokrajina, ker ves ta prepil nima smisla in ker tudi Italijani sami leta 1848, niso mislali hoteli vedeti o tej deželi. All namen omenjenega članka tiči predvsem v napovedi, da bo vsa Istra v 10, ali 30 letih govorila italijanski. To pa ni za nas nič novega - ker to vemo že sami. Kdor se spominja na leto 1814., ko je bil krmiński okraj še slovenski, ko sploh izven mest in obzidanih krajev (vključivši sem tudi Trst, ki ni imel več obzidja), ni primorski kmet govoril in niti razumel italijansčine, ko je v Labinu le nekaj imovitih rodbin znalo italijanski, v Pazinu - mislim na mesto in deželo - pa sploh nobeden ne; kdor se spominja tistih časov in primerja današnje stanje v tem obziru - namreč pomnožen promet, strast čita-

nja, množina tiskanega, kar je vse bližnjim slojem namenovano, da mora priznati da je v 30 letih razen v krajev Kanal, Tolmin, in Bovec, vse govorilo italijanski, prav tako tudi hrvaško Primorje na desno in na levo od Reke - da, drznem se trditi, oni bodo govorili celo zelo dobro italijansčino. Na mejl med dvema narodnostima napreduje vedno ena narodnost, dočim druga nazaduje. V Tirolu napreduje nemščina proti Benečiji, a nazaduje proti Lombardiji, navzile dejstvu, da sta to dve tako lopa, dovršena in tudi od onih, ki jih govore, cenjena in ljubljena jezika.

Nasproti temu pa je na Primorskem narodni jezik še nerazvit in malo čistlan, tako da je upravičeno dvomiti o tem, da bi se iz Ljubljane posrežilo izvesti to, kar se ni nikl jezika posejelo. Primer Ogskoga sicer ni merodajni. Navajam ga pa, ker mislim namreč na one jezuitke, ki so tam prvi pisali v madžarsčini, dočim se je madžarski književni jezik razvil komaj pod Jožefom II. Sicer pa ni mogoče več potlačiti te besnosti pisanja, ki se je v Istri in v Trstu pojavila okoli 1. 1835., ko je italijanski vladi komaj uspelo zbrati nekaj italijanskih sonetov in elegij, ki ravno tako pristajajo Napoleonu kakor Francu I. Habsburškemu - in se ne more nikakor več potlačiti s silo strast pitanja in čitanja. To ni primer- no našl dobi in sedanjemu položaju. - Italijanski pisatelj Dall'Ongaro mi je nekotl pripomnil, da je vseeno, ako pisemo resnico ali laž, ker laž, kakoli veru- jejo, postane na koncu vendar resnica. Zato se mi zdi, da to strast ne smemo potlačiti, nego jo moramo voditi in speljati na priokrevanje domačih razmer. Namestnik grof Stadion je bil tudi tega mnenja in je želel, da bi se Istrani bavili s svojimi domačimi priljkami. To proučevanje bi jih podučilo, da niso okolnosti nikakor fakte, kakor se jih od neke strani prikazuje in da stremljenja, ki se sedaj pojavljajo, so v nasprotju z zgodovino in resničnim stanjem te dežele.

Zgodovina bi dokazala, da Istra, ležeča med gorovjem in morjem, potrebuje oboje. Benečke so pokazale, da samo morje ne zadostuje, a Trst tudi potrebuje oboje. Sam jezik ne zadostuje za nikotl, zato nam avstrijski jezik in književnost skupno z Anglijo, za ne do- deva se mi, da so tej prevet naklonjeni. Kar pa se narodnosti tiče, mislim da bomo v kratkem vsi iste barve in to tudi Turki in kristjani, Nemci in Španci, Angleži in Norvežani - le Crnogorci utegnajo še ostati ob strani.

In prepričan sem, da ako bi se Istrani potrudili, da proučijo svojo zemljo, svoje razmere, svojo zgodovino in svoje sicer skromne književne znamenitosti, da potem gotovo spoznajo, kako njih bodoča sreča ni od njih samih odvisna, ker so oni omejeni na majhno in kakor otok osamljeno deželo, ki je po morju še od večlega kopnega ločena in da nimajo ničesar pričakovati od onstran morja. Ljudstvo, ki ničesar ne čita, zna česa se mora držati, ko dela. V znoju svojega oblija, a uspeh zveze Istre s Trstom je pokazalo leto 1848, sedaj pa, ko je Istra zopet po carinski meji ločena od Trsta, ona čuti zopet slabe posledice te ločitve jako izdatno.

Prihodnji rodovi bodo te resnice lažje razumeli, nego sedanji živeči in izumirajoči rodovi, ne sme se nikakor spravi prijeti za roge, ako se ga hoče spraviti na pravo pot.

V tem smislu bi svetoval, ako bi me vprašali: toda časopisna polemika bi stviri le še šušljala, da najhujše bi bilo, ako bi »Osservatore« ali »Diavoleto« imela pri tem vodilni glas.

Kandlerjeva izjava v gornjem spisu so za nas zelo ponujna toliko v njegovih podrobnih negotovitvah, kolikor v končnih zaključkih in bi po prebrneju danes nikakega komentarja več, dasi jih je napisal že

pred 80 leti odločen protivnik našega življa in najvažnejši tržaški pisatelj in zgodovinar. Za njih verodostojnost je famčilo uredništvo nemškega časopisa s svojo posebno prirpnoho, da ima originalni spis od maja 1858. v svojih rokah. Vredno je opozoriti, kako zgodovinar Kandler, ta slopi obžalovalec vsega, kar je moglo biti kolikaj v zvezi z nekdanjim Rimom, izrečno povdarja, da je bila Soča državna meja rimskega cesarstva dokler je ni prekorajil imperialist Avgust, da vse naše dežele pripadajo trajno gospodarskemu in političnemu ozadiju, ki se razteza lja do Donave in kako so Benečani smatrali in uporabljali te zemlje je kot ukake prekomorske kolonije in kako je znal tudi Napoleon točno ločiti, kar pripada pod območje Italije in kar ne.

A datje je Kandler kot neurtudljivi raziskovalec vsakega kotička vse Primorske, dasj se je prav ponašal s tem, da ni znal naše jezika, vendar v gornjem spisu po sili okolnosti moral ugotoviti,

da pred 180 leti ni bilo še najl kmeta v vsej primorskotl deželi, ki bi razumel italijansčino a kaj šele govoril.

Poleg tega pa se kot slab prerok sicer tolaži, da se bo napredujočemu dudu časa gotovo posrežilo to primorsko ljudstvo radi njegovega »nerazvitega jezika«. In nezavednosti že v teku ene same generacije povsem asimilirati in da to navzile vsemu potem lažje spozna v kateri državi ga čaka srečnejša bodočnost. Do takega nesmisla je zavela patriota Kandlerja občajna avstrijska slepota.

Posebno značilno pa je za proslavljenege tržaškega politika opreznost, s katero razpravlja »tržaško vprašanje« in kako razje prijemlje »vola za roge«, da bi ga spravil na pravo pot, nego da ni prepustil vladnim činiteljem in zlasti ne njimim časnikarjem, ker se boji, da bi ti mogli več škodovati stvari nego koristiti, in v tem je imel mož prav, da je avstrijska politika zavozila še najbolj v delikaten vprašanju iredentce. I. p.

Cilj Umberta Urbanija

Novogodišnji broj sušakčić »Primorski notici« donosi opširan članak posvečen Umbertu Urbaniju (Urbanecu), književniku, književnomu kritičaru, prevodilcu iz jugoslovenskih literaturo. ekspertu komisije za izmenju hrvaških i slovenskih prezmone ita, pa završava: »Da završimo. Pored rada na italijanskoj književnosti, čitav rad prof. Urbanta sastoji se u onomu što je veliki autorizitet naših profesora Ferdinand Passini: »Urbantu misira una meta, alla quale da anni è fedele: rendere sempre più vasto le relazioni intellettuali tra Jugoslavia e Italia.« (Urbanu jezič jednom cilju kojemu je već godinama vjeran: stvarati vezjeke sve šire intelektualne veze između Jugoslavije i Italije).«

Tunis i Korzika u Zadru

Zadarski, januar, 1938. Na prošlog sjednici općinskoga vijeća predložio je načelnik da se, »u vezi sa aktuelnim težnjama fašizma za oslobodjenje svih italijanskih zemalja«, dade u Zadru ime jednomu trgu »Piazza Corsica«, a jednoj ulici ime Tunisia, kako bi i Zadar digno svoj glas za vraćanje »Majci Domovini otelih zemalja«. Zaključeno je da se jedan trg na Sv. Petru (Cervaria) imenuje »Piazza Corsica«, a jedna ulica koja vodi na groblje da se zove »Viale Tunisi«.

Ko je kriv za Caporetto

Pod tim naslovom su u božićnom broju našega lista bili prenijeli doslovno noticu iz »Popolo di Trieste« u kojoj se dokazuje da je za poraz kod Kobariča bila kriva študentska internacionala. Osim toga se u toj notici veli da je i Gavriilo Princip bio židov.

Povodom te notice u božićnom broju primimo smo pismo od barba Ritke u kojemu nam zamjera što nismo tu noticu komentirali, barem u toliko što bi opravdali tvrdnju da je Princip bio židov. Po želji barba Ritke čitimo to sada, ali smatramo da to nije potrebno, jer nemo valjda ni jednog našeg čitatelja koji ne bi znao da je Gavriilo Princip bio bosanski Srbin iz Grahova.

Autarhija

Trst, januar, 1938. Agencija Goa, donosi »Piccolo« javlja da će u gradu Foggia početi poloviti za valjenje plina iz zahodskih jama. Osnovala se stanica na izlazu glavnih zahodskih kanala koja će komprimirati plinove iz kanala u bombe od 300 atmosfera. Taj plin će se u početku upotrebljavati za pogon općinskih motornih vozila, a kasnije će se i u ostalim italijanskim gradovima instalirati uređaji za iskoristavanje toga plina. Tržakani puni humora u svim situacijama, stvorili su na račun tog iskoristavanja ljudskih izmetina već nekoliko dobrih viceva.

CANAGLIA SLAVA

Trst, 27 decembra 1938. »Piccolo« dala Seras od 26 o. mj. donosi na 2 strani člančić pod naslovom »Italia diti Polac. Tu neki Pietro Franolich dopunjuje članak Marin Norda pod istim naslovom i opisuje izbore od 1907 i smrt nekog Moscarda iz Galizije tina porodom na Velom Vrhu u Trstu. On kaže: »... caddero in un' imboscata tesa loro dalla canaglia slava prezcolata, sulla strada del Monte Grande.«

SKLADBE NAŠEGA SKLADATELJA VINKA VODOPIVEC Z AGRESBESKEM RADIJU

Hrvatski tamburaški orkester »Zajec« je dne 18. decembra zvečer predvajal v zagrebškem radiju skladbe našega znanega goriskoga skladatelja Vinka Vodopivca. Teknik »Radio Zagreb« je ob tej priliki prinesel kratek životopis z navedbo njegovih najvažnejših del, ki je bil pred začetkom koncerta prebran po radiju.

Vse knjige, ki niso fašistične bodo odstranili. - Agencija Stefani javlja: Komisija za odobritev knjig je proučila na svoji zadnji seji, ki ji je predsedoval ministar za kulturo Alfieri, prvo skupino zgodovinskih političnih in književnih del, ki jih bodo po mnenju italijanske akademije in instituta za fašistično kulturo ter zveze svobodnih poklicev vzeli iz prometa. Na podlagi sklepa te komisije bo izdelan seznam vseh knjig, ki niso pisane v fašističnem duhu in ki pomenijo izdajstvo idel, ki jih brani fašizem. Italija je imela z Litbij vred 30 novembra 44.749.000 ljudi, po poročilu agencije Stefani.

Karel Čapek, veliki češki književnik, umro je na sam Božič. Pokojni Čapek, koji je poznat kao pobornik humanističke filozofije Tome Masaryka, ostao je vjeran tim svojim idejama i poslije sloma Českoslovačke republike. - Kao pobornik tih ideja on je sve do pred nekoliko dana pisao vrlo čitane i zapažene članke u poznatom češkom dnevniku »Lidove Novine«.

Arheološka otkrića u blizini Vidma. U blizini Čedadu pri Vidmu so pri odkopavanju odkrilj važen in pomemben arheološki spomenik, ki se sastoji iz dobro ohranjenega mozalka, ki po svojem dovršenem delu kaže popolnost umetnikov, ki so izdelali. U blizini Vidma in Čedadu je bilo do sedaj odkritih že mnogo zgodovinskih spomenikov.

Češki učitelji u Sudetsko-njemačkim krajevima. »Pražsky večer« objavljue vijest da će početkom siječnja iduće godine brojni češki učitelji otići u Sudetsko-njemačke oblasti, gdje će započeti s predavanjima u češkim školama, koje se nalaze u tim krajevima.

ŽIVLJENJE KMEČKE SLOVENIJE

Mnogi izmed nas so morali teško obogatiti, kako napučno se je razumela vloga naše dežele v slovenskem in jugoslovenskem gospodarstvu. Ž našo pokrajino obmornju je imela Slovenija odprta vrata v svet in najpogostje se je to poznalo v gospodarstvu. In sicer ne samo industrija ter trgovina, tudi tukajšnji kmečki stan je izpustil v naših krajih močan trp, izgubil izostrin trp in s tem tudi prvenstveno, razna tega pa se uporedovanju v promet Polonazija. In krajnu je ostalo zato ali kaj je dobil? Dobiti ni mogoče. Temojli teško se nam je bilo zato zvečati v tukajšnjo hladnost do nas in do našega vprašanja.

Ali pa samo mi se dovolj storili, da zložimo to razmerje v čisti domovini? Žali se smo storili izredno malo. Kajti vsa ta leta smo morali gledati, kako prevladuje mnenje, da je tukajšnjemu gospodarstvu za nam izvoz lesa značilni od našega pokrajine in njenega gospodarskega pomena. Da pobijemo to napučno stališče, bi si morali zbrati natančni podatki o dejanskem razvoju gospodarstva za vse ozemlje in podatke o letarnem vplivu selanja njegove razdelitve tudi glede samega kmečkoga gospodarstva, ki je še vedno najvažnejše. Šele če bomo imeli jasen pregled teh stvari, se bomo tudi uspešno mogli lotiti naloga za

rešitev našega vprašanja. Opozoriti moramo zaradi tega na zanimivo knjigo: »Gospodarstvo Slovenije, in to je spisal učitelj spodarstvu Slovenije, in to je spisal učitelj (bivši poslanec) Vinko Märdendorfer ter v njej čital izredno zanimivo gradivo o pogledu na vprašanjih. Razen tega, da naraja dolika ponuži razpredelne in te podatke smiselno uporabljati ter nas sprosti seznanja s kopico najvažnejše literature, ima pisatelj te knjige še eno veliko zaslugu: brez izgovarjanja priznava, da je bil v razpravljanju našega ozemlja zadan vsemu slovenskemu gospodarstvu smrtni udarec in da brez rešitve tega vprašanja ni mogoča popolna gospodarstva ureditve dežele. Kdor se zanima resno za ta vprašanja, naj ne gre preko te knjige, čitati pa bi jo morali imeti vsi naši učitelji in vse društva. Pomagala pa nam bo tudi, zvečati se v tukajšnje razmere, nam navela spoznavati težave našega ljudstva. In končno: naučila nas bo tudi realno opazovati, kolikole je še mogoče, tudi naše rajstne knjige. Zato naj dobijo te knjige v roko vsak emigrant in naj jo pažljivo prebere, še posebno zato, ker je pisana kritično in v svojo ljubavnost do našega naroda. I. P.

* Vinko Märdendorfer: Slovenska vas na Dolenskem. Strani 280 s tabelami. Ljubljana 1938. Natisnila Tiskarna Merkur.

NOVA LITERATURA O NAŠIH NARODNIH MANJŠINAH V INOZEMSTVU

»Geografski vestnik« v Ljubljani v števil 1-4 poroča: Danes, ko so problemi narodnih manjšin zopet na dnevnem redu bolj kot kdaj prej, in ko nas drugi narodi naravnost obspajo s publikacijami o svojih manjšinah izven njihovih držav, je važno, da imamo pregled, kaj smo sami v zadnjem času storili na tem polju. Hvalovredno je, da smo ravno v tem času dobili kratko, izčrpno in pregledno informativno knjižico o vseh jugoslovenskih manjšinah v inozemstvu, o njihovem številnem stanju, o njihovem položaju v prejšnjih dobah in dandanes (L. Trnjar, Jugoslovenske manjnine u inostranstvu, Beograd 1938, str. 140). — Nadalje je teško še nekaj važnih del posebej za naše manjšine v Nemčiji (bivši Avstriji) in Italiji. Vprašanje Koroških Slovencev je obdelal Fran Zwitner, (Koroški vprašanje, pri Akademski založbi v Ljubljani 1937, str. 32, izpopolnjen ponatis iz »Sodobnosti«, s čimer smo dobili sploh prvo znanstveno kritično študijo o temi problema, prvo ne samo na naši strani, nje avtor preučevalno prikazuje različne mnenja o izredno pripadnosti 70.000 koroških Slovencev ter njihovo subjektivno nacionalno pripadnost, še posebno važno pa je da kritično ugotavlja vzroke te razlik, ki so v stvari zvezi ne samo s splošno politično orijentacijo, temveč

predvsem s socialno, posebej še agrarno-socialno strukturo. Druga knjiga o koroških Slovenceh (Die Kärntner Slovenen in Vergangenheit und Gegenwart, Grundsätzliches zur Minderheitenfrage, Celovec 1937) ima drugačen namen in značaj: v njej se zastopa oficalno stališče slovenskega političnega vodstva na Koroškem do ureditve tega vprašanja.

O naši manjšini v Italiji imamo predvsem dve novi dragoceni znanstveni publikaciji Lava Cermelja. Prva (La minorite slave in Italia, Ljubljana, 1938) je francoski prevod dela, ki je izšlo 1. 1936 v angleškem jeziku in o katerem je »Geografski vestnik« že lani poročal (str. 256). Druga je razprava, ki je izšla najprej v »Mislil in delu«, nato v dopolnjenem ponatisku (Slovenci in Hrvatje pod Italijo, demografska študija po povojni uradni statistiki, Ljubljana, 1938, str. 51). V njej obravnava avtor ob kritični študiji iz 1. 1936 podrobno in po različni demografski metodi populacijske razmere v Tržaški, Gorški, Reški in Juljski pokrajini. Razprava je izredne važnosti tudi za geografa. Kot priloga k njej je izšla v založbi Publilističnega odelca Zveze jugoslovenskih emigrantov skih društev Etnografska karta Juljske Krajine, Beneške Slovenije in Zadrške pokrajine (po politično-upravni razdelitvi ob koncu leta 1936, in po uradnem

NAŠI POKOJNI

† MONS. VENCESLAV BELE

V gorškem sanatoriju pri sv. Justu je po krajšem bolhanju umrl dec. 19. decembra mons Venceslav Belč, kanalski dekan. — Pokojnik je bil v naših krajih splošno spoštovan ne samo kot duhovnik temveč tudi kot človek in kot pesnik in pisatelj. Pisal je v »Colniču«, »Mladiku«, »Dom in svet« ter ostale revije, kjer je priobčeval svoje prispevke tudi pod različnimi psevdonimi. Pisal je tudi v »Jadranski almanah« in »Goriško strážu« in delal za Goriško Matice in Goriško Mohorjevo družbo katere koledarje je dolga leta urejal in jih skoraj sam tudi pisal. Vsa Primorska ga je poznala za velikega kulturnega delavca, ki je še mogel ostati na tako občutljivem bojišču in s persom brantni našo besedo pred pozabo in nazadovanjem. Pokojnik je zadnjih petnajst let služboval v Kanalu, še prej pa v Gorah in Brijuni. Njegov pogreb je bil pravo romanje Kancevec, Brjacev in Vipavcev k njegovi zadnji poti. Za zadji počitek si izbral je pokopališče v Sempasu, kjer počivajo njegovi starši. Naj mu bo lahka vipavska zemlja!

† BLAZIJ GRČA

Na Božič je umrl v Sečurju Blazij Grča, starosta slovenske duhovščine, star skoro 93 let. Pokojnik se je rodil na Gorenjskem v Spodnji Beli, Toda že po maturi je odšel v Gorico in je v naših krajih do konca služboval in tudi našemu ljudstvu posvetil vse svoje sile in delovanje. Najprej je služboval v Rihemberku in nato zamenjal mesto s Simonom Gregorčičem ter odšel v Kobarij. Nadaljni službeni mesti sta bili Cepovan in Sempas, kjer je ostal 24 let do svoje upokojitve 1. 1916. Njegovo delo je res mnogostransko. Poleg duševnega pastirstva je bil pisatelj, dopisnik listov organizator, zadržan in politik. Dopolnil je v razne tedanje dnevnike in liste tako v »Slovenca« »Soča«, »Glas« itd. Pisal je tudi o gospodarskih potrebah, V Cepovanu je ustanovil čitalnico in pisal petičije za slovenske šole. 12 let je bil deželni poslanec in se zavzemal za napredek dežele našega ljudstva in za pravice našega jezika v svetovni vojni je tudi mnogo storil za naše vojne begunce. Vojna ga je pregarala iz Sempasa, kjer je umaraval ostati do smrti in se je pred 22 leti preselil v Sečur, kjer je sedaj umrl kot najstarejši slovenski duhovnik. Naj počiva v miru!

Ljudskem štetju iz 1. 1921), ki jo je izdelal Oskar Šavil in napisal Vilko Finžgar. Karta nazorno predločuje v barvenem stilu absolutno število slovenskega prebivalstva in pa razmerje tega števila površini (po občinah). Oskar Šavil je na osnovi istih podatkov napisal tudi članek »Narodnostno stanje v Juljski Krajini in Beneški Sloveniji v letu 1921« v Lj. Zvonu 1938, št. 1-6. S. J.

Iz društva „Istra“ u Zagrebu

PODJELE BOŽIČNICA SIROMASNIM EMIGRANTIMA

Po obitaju J. i ovo godine priručjen božićni dar za naše emigrante u Zagrebu. Kako se društvo nalazi u velikim materijalnim poteškoćama, jer se mora brinuti oko sakupljanja materijalnih sredstava za izdavanje našega časopisa. Nama dr. Matka Laginja, nije moglo kao ranijih godina dati što veći prilog za naše siromasne i bespeditne Jugoslovenske emigrante. Naše društvo u istoj mjeri kao i prijašnjih godina. Da je to bilo moguće učiniti treba naglasiti da su tu ljudi potpuno bez sredstava i bez ikakvih jugoslovenske Matice sa svojom ženskom sekcijom i ovi naši članovi i dobrotori:

- Gđa. Aninka Grabušić . . . D 200.—
- Gđa. Ljudica Grabušić . . . D 750.—
- Dr. Ivo Ruzić . . . D 750.—
- Dinko Brunić . . . D 500.—
- Dr. Fran Brunić . . . D 500.—
- Ing. A. J. . . . D 50.—

IZ ISTARSKOG AKADEMSKOG KLUBA

Naš Klub primio je prigodom božićnih blagdanu sljedeće darove: Dr. Ivo Ruzić, u vrednosti 750.—, Dinko Brunić, u vrednosti 500.—, Dr. Vjekoslav Brunić 100.— dinara. Tim darovima bito je članovima Klubu omogućeno da zaključno povelu Badnje več, a zatim i ova božićna razmjena. Osluškujemo i želimo svako dooro u Novoj Godini. Uprava

Iz omladinske sekcije »Istre« u Zagrebu

Omladinska sekcija održat će svoje redovito usmene novine u subotu dne 7 i 1939 u društvenim prostorima u F srti na večer. Pozivaju se članovi prijatelji da prisustvuju u što većem broju. Odbor

Primorski ples v Mariboru

Prosvetno in podporno društvo »Nanos« v Mariboru, priredil v proslavo rojstnega dne Nj. Vel. Kraljice Marije svoj tradicionalni V. Primorski ples 7. januarja v vseh prostorih Narodnega doma. Sodeluje vojaška godba. V baru ples. Slovensna otvoritve plesa s kraljevim kolom.

Ker posveča društvo »Nanos« v Mariboru svoje delo izključno emigrantskim smotrom in narodno obrambnemu delu ob severni meji, pričakujemo od svojega članstva in vseh naših rojakov polnega razumevanja in sodelovanja. Isto tako se obračamo na bratske sosedine, da se po možnosti odzovejo našemu vabilu. Odbor

ISTARSKI FOLKLOR

KOLEDEVARI U KAŠTELIRU

KOD POREČA NA SV. TRI KRALJA

Kad bismo podijelili blagdan po velični, svakako Božić, Uskrs i Velika Gospa spadali bi u velike blagdane, a ostale svetkovine u male blagdane. Ako tokom godine pratimo blagdane u Istri vidimo, da su naši Istrani povezali velike blagdane lijepim narodnim običajima, koji uveličavaju i same blagdane. Ali pored velikih blagdana opaža se, da su i mnogi mali blagdani skopani našim narodnim običajima, koji su svojoj ljepoti i sadržaju izostali u velikim blagdani. U red malih blagdana spadaju i Sv. Tri Kralja, pa budući da baš sada dolaze po redu, potrebno je, da se osvrnemo na taj mali blagdan i da ukratko ispitamo kakvi su naši istarski običaji vezani blagdanom Sv. Tri Kralja.

Već po crkvenom obredu zna se, da se na Sv. Tri Kralja blagoslovljena voda u crkvi. Poslije blagoslova dolaze ljudi sa staklenkama i drugim posudicama uzeti blagoslovljene vode, koju odnesu kući i čuvaju kroz čitavu godinu.

Blagoslovljenom vodom počinju istarski seljaci svaki poveći posao. Njome se križaju, njome poljivaju započeti posao, njome prekrize (škopre) putnika, koji se sprema u daleki svijet. Blagoslovljenom vodom odbijaju od sebe razne nesreće tokom godine, a vodu zgrade, prodajale, koji se zbivaju na njihovom ognjištu »škopre« blagoslovljenom vodom itd.

Pored ovih narodnih običaja postoje i drugi, takvi na pr. u Kastavštini dijele nose jastice, gdje su vidno istaknuta Sv. Tri Kralja i time na taj blagdan idu od kuće do kuće pjevaju pjesmu o Sv. Trim Kraljima, a domaćice ih darivaju novcem ili bilo čim drugim. Pjesma počinje:

Tri Kralja jahahu,
S istočinih strana,
Tri dara nošahu itd.

U Čitaviji ostavljaju domaćice komad panja »okac« od badnjaka odnoše Božića i ponovo ga metnu na vatru u jutro na dan Sv. Tri Kralja, a bit će valdita da se vatrom ne prekida od badnjaka i Božića do Sv. Tri Kralja. Time nastoje da oponašaju zvijezdu, koja svijetli Sv. Trim Kraljima

na njihovom putu dok ne dođu k Isusu, a istodobno spoje božićne blagdane za blagdan Sv. Tri Kralja.

Osvrćući se širom naše Istre našlo bi se pored ovih i mnogo drugih narodnih običaja, koji su skopani blagdanom Sv. Tri Kralja. O tome bit će govora drugi put, a danas da napišemo nešto o kaštelirskim koledevarima.

Napomenuti smo kako u Kastavštini na Sv. Tri Kralja idu djeca od kuće do kuće i pjevaju spomenutu pjesmu, a nešto slično rade i kaštelirski koledevari. Samo što su kaštelirski koledevari stariji ljudi, koji ne traže novac, nego darove u naravi, a ono što dobiju, bratski pojedu svi zajedno, pa i čitavo selo. Kako sam napomenuo, u Kašteliru i u okolici ide uoči Sv. Tri Kralja na večer nekoliko muškaraca od kuće do kuće, da opomenu domaćina neka im za stradan nešto spremi. Kada dođu u kuću kažu:

»Dobar večer barba Markole« (prema tome kako se domaćin zove), a domaćin odgovori:

»Bog dat zdravje, dobri ljudi!«
Koledevari će nato:

»Došli ste vam koledevari, da pohode vašu poštonu hitu, i ako hoćete vas razveseliti i sebe posećiti, pošaljite ih od hitce s večin darom, manjiu trudon, kako nas je Bog naučija i kako donasa vaša dobra pamet.«

A nato će domaćin:

»Dragi moji koledevari, da čujemo ča ste se lipoga navadile.«

Sada koledevari stanu pjevati sljedeću pjesmu:

Dobar večer Bog daj,
Tome gospodaru,
I svoj toj družini.
Oj fijoľice fijoľe,
Sve se rože rumene.
Di su gusti klinči,
Tu su brumni stinci.
Oj fijoľice, fijoľe,
Sve se rože rumene.
Štivila zvidsa s gorom gre,

S onu stranu Crn Gore,
Sve ča je više hodila
Sve je više svitlila.
Oj fijoľice itd.

U vsemem je vrtu jedan cer,
Bog nam živi vašu kcer.
Oj fijoľice itd.

Dajte nam dajte,
Ne zanovajte,
Oj fijoľice itd

Dajte nam dajte poltrinu,
Da se s njome oprimtu.
Oj fijoľice . . . itd.

Dajte nam slaninu, pleće,
Da nam bude toga več.
Oj fijoľice . . . itd.

Rišće, rišće grabovo.
Ne odrišće mršavo.
Oj fijoľice . . . itd.

Sločii na stolcu,
Popadi kobasice,
Ne, da čes jednu
Ne, da čes dvi
Tako Bože da čes tri.
Oj fijoľice . . . itd.

Nato će vodja koledevara:

»Dragi gospodaru, na vašu su čast kantali (pjevati) koledevare. Domaćin odgovori:

»Hvala vam lipa, tako neka bude — Amen.«

Nato koledevari odu drugom gazdi i redom obilaze od kuće do kuće i svagdje otpjevaju spomenutu pjesmu.

Drugi dan ujutro na Sv. Tri Kralja opet dođu isti koledevari samo svečanije, nego prvog dana i obilaze one iste kuće, gdje su pjevali jučer na večer. Pred koledevarima nosi jedan od papira ili bijelog platna na drvenom dršku šesterokratku zvijezdu, koja je u promjeru neko pola metra. Iza zvijezde, nosili su prije hrvatsku zastavu, a iza zastave ide vodja koledevara sa svojim pobratimom koji nosi povelu karsu. Iza njih se redaju koledevari pjevajući. Domaćin i domaćice dočekaju koledevare pred vratima kuće i darivaju koledevare kruhom, vinom, kobasicama, slaninom, ječmama, prema tome kako to može i čime obiluje. Pobirač primi darove, a vodja se na svakom daru zahvali rekavši koji zgodnu rečenicu za svaki dar. Tako na pr. za kruh reče: »Koliko mrvite toga kruha, toliko rodilo vam stari šenice a vaše mrvite duše Bog pomiluje!«

Koledevari svi u jedan glas:

»Amen.«
Kad dobe vino vodja reče:
»Da vam dobro vada lezo, a grozje da vam Bog čuva od zla vremena i koliko koplje toga vina, toliko vam daj Bog oran vina« (1 oran = 46 bukala, a 1 bukai iznasa 3 litre vina).

A koledevari svi u jedan glas opet potvrde: »Amen.«

Za kobasice reče vodja: »Koliko mrvite mesa u tim kobasicama, toliko vam se našlo prašćita u vašem dvorcu.« Koledevari opet potvrde »Amen.«

Kada su koledevari redom obišli sve kuće gdje su pjevali i kad su pobrali darove, svrate u koju pećevu kuću i u im domaćice od sakupljenih darova spremi običaj ili večeru. Koledevari na ovu gozdu pozovu i sve one, koji su ih čime podarili, a znade i po koji siromah doći, koji nije ništa dao. U sobi, gdje blagaju, na vidno mjesto metnu zvijezdu i zastavu, koju su kod sakupljanja sobom nosili i ljudi posjedaju za drugi stolič i tu jednu, pjevajući i vesele se do zore. Mladenci svaki kojom udeu, koliko stalo od jela i pića, otvore ples na jehom i veselo vode istarsko kolo do kasno u noći, pa čak i do zore.

Eto na ovaj način je Kaštelir, kao i njegova okolina, sprovela Sv. Tri Kralja odnošno završila božićne blagdane. Pitam vas, zar nije ovo bio naš lipeji istarski običaj? Zar ovdje nije vladala ljubav, bratstvo, iskrenost i sloga? Zar ovdje nije bilo poštenja i »besidie«? O, još i kako, a »besidie« (riječ) je ondašnja vrijedila kao danas prisega.

Tih običaja svakim danom biva sve manje i manje. Nekotih se našle tekća pa koji starac, a umjesto tih naših narodnih običaja, tobožnjom nekom današnjom novom kulturom, dolazi nešto novoga, što nije naše i što našem sreću ne može prirasti, ali ipak postepeno narodnih običaja nestaje.

Svi se narodi tse, da pokupe što više svojih narodnih običaja dok ih još ima i dok ih se »ječa« stariji svijet. Usljed toga i na nama je Istranima dužnost, da pokupimo sve naše narodne običaje i starine, i da ih obilodamo, pa čimome time »stvori« jednu cjelinu i otključavši naše istarske običaje baš time čimom pokupiti čitavom svijetu što smo i od kuda nam je porijeklo. Istrani se uvijek i-tući svojom marljivošću i radom, po sam stalan, da i u tome ne čemo biti posljednji. Fra. Jakov Mikac.

* Urednik: TONE PERUKO. — Odgovorni urednik: IVAN STARI. Zvonimirova ul. 48. III kat. — Vlasnik i izdavač: Konzorel »Istra«, Masarykova ul. br. 28a. II. Broj letinica 67-80. — Tiskovnik: Jugoslovenska štampa d. d., Zagreb Masarykova ul. br. 22a. — Za tiskaru odgovara: Rudolf Polonović, Zagreb Ilca br. 131. — Redovno izdavanje: svaki petak, jednom u sedmicu. — Pretplatna za cijelu godinu 48 d, za pola godine 24 d, za izostavne dvostruko, za Ameriku 2 dolara na godinu. — Oglasi se računaju po cjeniku. — Zaukoplasi se ne vraćaju.